

כיבוד אב ואם

אשה במצות יראה

(קידושין ל, ב) "איש" - אין לי אלא איש, אשה מנין כשהוא אומר "תיראו" הרי כאן שנים, א"כ מה ת"ל "איש" - איש סיפק בידו לעשות אשה אין סיפק בידה לעשות מפני שרשות אחרים עליה. וכן נפסק בשו"ע (יו"ד רמ, יז) וז"ל אחד האיש ואחד האשה שוין בכבוד ובמורא של אב ואם, אלא שהאשה אין בידה לעשות, שהיא משועבדת לבעלה, לפיכך היא פטורה בכבוד אב ואם בעודה נשואה. ואם נתגרשה או נתאלמנה, חייבת.

ויש להסתפק אם בעלה רוצה שתעבור על מורא אביה, והיינו לסתור דבריו בפניו, אם מותרת לעשות כן.

והנה מצד אחד הגמ' מיעטה אשה נשואה ממורא, משמע שפטורה גם מחיוב מורא, וחיוב מורא הוא לא יושב במקומו ולא יסתור את דבריו, אבל מאידך כבר הק' המפרשים איך אמרו שאשה פטורה משום דרשות בעל עליה, וכי משום שהיא משועבדת לעשות צרכי בעלה היא פטורה ממורא, מה ענין כבוד בעלה להאיסור לישב במקומו, או לסתור דבריו.

בספר תשובות והנהגות (כרך ה סימן רעג) דן בזה וכתב דמפשטות הגמרא משמע דנשואה פטורה גם ממורא, שהרי זה שאשה נשואה פטורה נלמד מהפסוק "איש אמו ואביו תיראו", "איש" אין לי אלא איש אשה מנין, ת"ל איש אמו ואביו "תיראו" הרי כאן שנים, א"כ מה ת"ל "איש", איש סיפק בידו לעשות, ואשה אין סיפק בידה לעשות.

אבל יש אחרונים (רא"ם פרשת קדושים, ספר החרדים, ראשון לציון) שכתבו דאשה נשואה אינה פטורה רק מלעסוק בצרכי אביה, מפני שאין לה פנאי שמשועבדת לעסוק לצרכי בעלה, אבל בדיני מורא, שכולם בשוא"ת כגון שלא יושב במקומו ולא יסתור את דבריו וכו', לא שייך בזה שאין לה פנאי לעשות, חייבת. ואף דקרא דפוטר אשה נשואה מיירי במורא, אמרינן דאם אינו ענין למורא, תנהו ענין לכיבוד. וכן מבואר בשו"ע (רמ, יז) שכתוב: אחד האיש ואחד האשה שוין בכבוד ומורא של אב ואם, אלא שהאשה אין בידה לעשות, שהיא משועבדת לבעלה, לפיכך היא פטורה מכיבוד אב בעודה נשואה, ואם נתגרשה או נתאלמנה, חייבת.

וז"ל הרא"ם (ויקרא יט, ג) אך קשה, בשלמא במצות כבוד יש הפרש בין נתגרשה ללא נתגרשה, דבנתגרשה שאין רשות אחרים עליה חייבת להאכילו ולהשקותו ולהלבישו ולכסותו ולהכניסו ולהוציאו, כדתניא (קידושין לא ב): אי זהו כבוד, מאכיל ומשקה ומלביש ומכסה ומכניס ומוציא וכשלא נתגרשה, שאינה מצויה אלא אצל בעלה והוא מוחה בידה ללכת אל בית אביה, פטרה הכתוב מכל אלה, אלא במצות מורא, שאינו לעשות שום שירות לאביה, אלא שלא תשב במקומו ושלא תדבר במקומו ושלא תסתור את דבריו, כדתניא: אי זהו מורא לא יושב במקומו ולא מדבר במקומו ולא סותר את דבריו, מה הפרש יש בין נתגרשה ללא נתגרשה. ועוד, מאי שהאיש ספק בידו לעשות דקתני בברייתא, הא לא שייך "לעשות" אלא בכבוד - לא במורא, דקאי עלה. ושמא יש לומר, שהברייתא סוברת, שכיון שמקושת המקראות ד"איש" למעוטי אשה, ו"תיראו" לרבוויי אשה, אנו צריכין לומר כאן בעודה תחתיו, שאז רשות אחרים עליה, כאן בנתגרשה ממנו, שאז אין רשות אחרים עליה, וזה החלוק לא שייך אלא בכבוד, ולא במורא, הוצרכו לומר אם אינו ענין למורא תנהו לכבוד, כאלו כתוב: איש אביו ואמו תכבדו. וכן שנו בהדיא בברייתא דלקמן (יבמות ה, ב) יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת, תלמוד לומר "תיראו ואת שבתותי תשמרו", כלכם חייבין בכבודי. ר"ל שמוכיח מסוגיא דיבמות שהפסוק "איש אמו ואביו תיראו" מייירי גם לענין כבוד ולא רק במורא.

אבל הרמב"ם (ממרים ו, ו) כתב אחד האיש ואחד האשה חייבין במורא וכבוד, אלא שהאיש יש בידו לעשות והאשה אין בידה לעשות שהרי רשות אחרים עליה, הרי מבואר בדבריו שנשואה פטורה גם ממורא. וכתב הגר"מ שליט"א שאפילו לשיטת הרמב"ם שאשה נשואה פטורה ממורא, רק בכה"ג שאם לא תסתור דברי האבא היא פוגעת בכבוד בעלה, אז בעלה קודם וחייבת לסתור דברי אביה.

מה נכלל במצות מורא

והנה בספר המקנה (קידושין לא, ב) על הא דאיתא התם ת"ר איזהו מורא וכו' ולא סותר את דבריו כו', כתב נראה דכל דבר שמצוה לו אביו אף בדבר שאין לאביו שום הנאה ממנו שאינו בכלל כיבוד אפ"ה אם אין לבן שום הפסד ממנו זהו בכלל מורא, שאם לא ישמע לו הוי כסותר את דבריו. ועיין ביו"ד (סוף סימן ר"מ בהג"ה) אם האב מוחה בכך לא לישא איזה אשה שיחפוץ בה הבן, אין צריך לשמוע לו, משמע דלדברים אחרים אעפ"י שאין לאב הנאה הימנו צריך לשמוע לו. (קצ"ע שהרי מקור הרמ"א הוא במהרי"ק ויש לו שלש סברות למה אינו חייב לשמוע לאביו בנוגע לשידוכין, א' שאין לו הנאה, ב' לעבור על המצוה, ג' משל אב, א"כ להדיא דלא כספר המקנה).

עי"ש שמוכיח כדבריו מהא דאמר לעיל א"כ מה ת"ל איש וכו' מפני שאשה רשות בעלה עליה, וכיון דקרא מיירי במורא מאי שייך רשות בעלה עליה בכל הני דחשיב גבי מורא אין בזה מניעה במה שהיא אצל הבעל, והוי ליה למכתב איש גבי כיבוד שאינה יכולה לשמשו, אלא בכה"ג שאם צווה לה איזה דבר, ואפילו אינו בזה משום כבודו שאין לאביה הנאה בזה, והוא בכלל מורא אינה יכולה לקיים את דבריו, משום שצריכה להיות אצל בעלה לשמש אותו. (וצ"ע למה דווקא בדברים שאין לו בהם הנאה, הרי גם בדברים של הנאה נכללו במורא, לדבריו).

וכן משמע מהא דאמר לקמן (לג, ב) דמורא הוא מצות עשה וכל הני דחשיב הכא הם שב ואל תעשה, אלא משום שאם צווהו איזה דבר שאין בזה משום כבודו, הוא בקום ועשה משום מצות מורא.

וכן משמע מהא דקאמר ביבמות (ה, ב) מאי לאו דאמר לו שחוט לי ובשל לי, משמע דוקא שאמר לו ולא קאמר סתם מאי לאו בשחיטה ובישול, דהיינו אם אין לאביו בשבת מה יאכל ה"א דמותר לשחוט לו אפי' אם היה בענין שא"א לעשות מאתמול, אלא משום כיון דכתב קרא גבי מורא, וע"כ צ"ל שאמר לו והוא בכלל מורא שלא יסתור דבריו, אבל אם לא אמר לו הוי בכלל כיבוד והוי לי' למכתב גבי כיבוד.

וכן מוכח ממה שכתבתי לעיל דיעקב יצא מארץ לחו"ל בשביל שצוה לו אביו, אע"ג שלא היה לאביו הנאה בזה.

כיבוד היכא שאין לאב הנאה

בעיקר הנידון האם יש כיבוד או"א באופן שאין להאב הנאה עי' בביאור הגר"פ על ספר המצוות לרס"ג (עשה ט - י) שדן שם על המהרי"ק שכתב דבכל מידי דלא שייך האב בגוויה לית ביה לא משום כבוד ולא משום מורא, אם כי יש לו מקור מדברי הראשונים, צ"ע טובא אמאי לא נימא דהא גופא הנאה היא לו במה שדבריו נשמעים לבניו וצייתי ליה, ורצונו של אדם זהו כבודו. וגם בעיקר הדבר מנ"ל דבעינן שיהיה לו הנאה. הרי אין לנו בקרא אלא כבוד דכתיב כבד את אביך וגו', וכל מה שהוא לו לכבוד בכלל המצוה הוא. ובודאי דכל אדם מתכבד במה שדבריו נשמעים.

הן אמת דמציינו במכילתא (יתרו פ"ח) דתניא התם כבד את אביך ואת אמך שומע אני בדברים, ת"ל כבד את ה' מהונך במאכל ובמשתה ובכסות נקייה. אבל ע"כ לא בא למעט דברים אחרים מכלל כבוד, אלא משמיענו דגם דברים אלו בכלל כבוד הם, אע"ג שאין בהם אלא הנאת הגוף. אבל ודאי דכל דבר שמתכבד בו בפני הבריות הוא בכלל כבוד.

וכן מבואר בדברי הרמב"ן ורבינו בחיי (פ' יתרו) עיין שם שכתבו שסתם הכתוב בכבוד אב ואם מה הוא, משום דכל מה שנצטוינו בכבוד האב של מעלה ב"ה אנו חייבים בכבוד אב, ואם עיין שם באורך. ואם כן כשם שנצטוינו לשמור ולעשות כל פקודיו וכל חוקיו ומצותיו, כן נתחייבנו לעשות גזירות אב ואם בין יש להם איזה הנאה מן הדבר או לא. ובפ"ק דקידושין (ל, ב) ת"ר נאמר כבוד את אביך וגו' ונאמר כבוד את ה' מהונך השוה הכתוב כבוד או"א לכבוד המקום כו'. מבואר דלכל מאי דאפשר יש לנו להשוותן.

והרי אמרו דמכבדו בחייו ומכבדו במותו (שם לא, ב), הרי במותו לא שייכא הנאה ואין בו אלא כבוד בעלמא, ואפ"ה הו"ל בכלל עשה דכבוד.

ועי' בחובת הלבבות (שער עשירי) שכתב דיש מצות תלויות בדברים כשימצאו מתחייבים בה וכשיפקדו יסתלקו, כמצות מילה למי שאין לו בן, ופדיון הבן למי שאין לו בכור, ומצות מעקה למי שאין לו בית, ומצות כבוד אב ואם ליתום. והדבר מתמיה דהא בהדיא תניא התם דמכבדו בחייו ומכבדו במותו, ואם כן גם היתום ישנו במצות כבוד אב ואם. ואולי אפשר דס"ל דמן התורה אין כבוד אלא מחיים דוקא ורק מדרבנן מכבדו אף במותו. וכן משמע מירושלמי (פרק ואלו מגלחין ה"ח) דאמרו דבאב ואם מגלה כל לבו משום שבטלה ממנו מצות כבוד עייש"ה. ובזה ניחא ג"כ מה שקשה בההיא שאמרו בכתובות (ק"ג ע"א) דלא מיחייב בכבוד אשת האב אלא בחיי האב ולא לאחר מותו עיין שם. והרי כיבוד אשת האב אינו אלא משום כבוד אב, והא קיי"ל דמכבדו בחייו ומכבדו במותו. אבל לפמש"כ ניחא די"ל דכיון דאינו אלא מדרבנן לא תקנו אלא באב גופי' ולא באשתו ובכנו הגדול.

ועי' תשו' רע"א (סי' ס"ח) שעמד בזה וכתב לחלק בין מה שהוא כבוד וגדולה בעצמותו דבזה מכבדו גם במותו, משא"כ ענין כיבוד שאינו אלא לעשות נחת רוח לאביו ולמנוע צערו, כמו מלבוש ומשקה מכניס ומוציא וכן לכבד אשתו ובנו הגדול, בזה י"ל דלא שייך לאחר מיתה עיין שם. וחילוק זה ודאי מוכרח לפי מה שנראה מכל הראשונים ז"ל דגם כיבוד דאחר מותו מדאורייתא הוא. והכי משמע בהדיא בפ"ט ממס' שמחות עייש"ה. ולפי זה משמע ודאי דעיקר כיבוד היינו רק מה שהוא כבוד וגדולה בעצמותו. ובזה הוא שאמרו מכבדו בחייו ומכבדו במותו. ובודאי שכן מוכרח מכמה דוכתי. והכי אמרינן התם אמר רבי אבהו כגון אבימי ברי קיים מצות כיבוד, חמשה בני סמכי הו"ל לאבימי בחיי אביו, וכי הוה אתי רבי אבהו קרי אבבא, רהיט ואזיל ופתח ליה וכו' עיין שם. ואיזה הנאת הגוף היה לו לר"א בהכי, ומה לו בין אי הוה פתח ליה אחד מבני אבימי או הוא עצמו, אין בזה אלא משום שנהג בו ענוה ושפלות לפתוח לו בעצמו ולא ע"י אחר. ובזה קאמר דקיים מצות כיבוד. הרי דמצות כבוד לא תליא בהנאה כלל. אלא כל שנכנע לפניו וממהר לעשות רצונו זהו עיקר כיבוד. ואם כן גם כשצוה עליו לעשות דבר שאינו לצרכו ודאי יש לנו לומר דבכלל כיבוד הוא לעשות מצותו ולא לעבור על פקודתו וצ"ע אצלי בזה.

נשים נשואות להתחצף להוריהם

ועי"ש (תשובות והנהגות) עוד דשמע שיש נשים נשואות הנוהגות לדבר עם אביהם בחוצפה, וסבורות שפטורות מכיבוד אב, ואוי להם ולנפשם, שהרי אפילו אם פטורות מכבודו ומוראו, אבל בזיון שהוא בכלל "ארור מקלה אביו ואמו" ודאי דאסורות, והוא עוון פלילי השם ירחם.

אם הבעל אינו מקפיד

כתב הש"ך (רמ, יט) דאם אין בעלה מקפיד חייבת בכל דבר שאפשר כמו האיש. ותמה עליו בספר חבצלת השרון ממש"כ הריטב"א (קידושין ל, ב) על ההיא דאמרנן התם "נתגרשה שניהם שוים", פירוש דלא תימא כיון דנפטרה נפטרה קא משמע לן דהדרה לחיובא. ואם איתא גם כשהיתה אצל הבעל לא יצאה מרשות האב, אלא שאם היה "קונפליקט" בין צרכי האב לצרכי הבעל אז הבעל עדיף.

א"כ אחר הגירושין שממילא אין צרכי הבעל מתנגד לצורכי האב חייבת בצרכי האב. אלא ע"כ שיצאה מרשות האב לענין חיוב כבוד ואפילו אם הבעל מסכים אינה חייבת.

עוד הק' מההיא דקידושין (לה, א) פריה ורביה ומורא שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין צרכי דאי כתב רחמנא מורא ולא כתב פריה ורביה הוה אמינא וכבשוה אמר רחמנא איש דדרכו לכבש אין אשה דאין דרכה לכבש לא ואי כתב פריה ורביה ולא כתב מורא ה"א איש דסיפק בידו לעשות אין אשה דאין סיפק בידה לעשות לא וכיון דאין סיפק בידה לעשות לא תתחייב כלל צריכא

כבוד חמיו

איתא בשו"ע (יו"ד רמ, כד) חייב אדם לכבד חמיו. ונחלקו האחרונים בביאור חיוב זה, הט"ז (ס"ק יט) כתב משום דכתיב "אבי ראה גם ראה" ודוד אמר לשאול כן שהיה חמיו וקראו אבי וכו'. עוד כתב בשם הב"ח שה"ח חמותו, וכ"כ בספר צדה לדרך. אבל הש"ך (ס"ק כד) כתב שהחיוב אינו אלא כמו שאר זקנים חשובים.

וכתב בפתחי תשובה (ס"ק כד) שמוכח כדברי הש"ך שהרי נפסק לעיל (סעיף י"ז) שאשה נשואה פטורה מכיבוד א"ו משום שרשות בעלה עליה, ואם איתא למה לא נאמר שהיא חייבת כיון שגם בעלה חייב בכבוד אביה, שהרי הוא חמיו. וכמו דאמרינן שאם אביו אמר לו השקיני מים ואמו אמרה לו השקיני מים שחייב לתת לאמו משום דאמרינן שאתה ואמיך חייבים בכבוד אביך, אלא ע"כ שאין חיוב כיבוד או"א לחמיו אלא כשאר זקנים.

אמו ובעל אמו

וכעין זה הק' המנ"ח (מצ' לג) היכא שאמו אמר לו השקיני מים ובעל אמו אמר השקיני מים, למה לא נאמר שיתן לבעל אמו משום שהוא חייב בכבוד בעל אמו, ואמו ג"כ חייבת בכבוד בעלה א"כ נאמר אתה ואמיך חייבים בכבוד בעל אמך, כמו דאמרינן באביו ממש.

ותי' המנ"ח דרך באביו ממש שדחייב בכבודו מצד עצמו והם שקולים ע"כ יקדים לאביו כיון דגם אמו חייבת בכבוד אביו, אבל כאן עיקר שחייב בכבוד האם, ועל אבי חורגו חייב מצד כיבוד האם, א"כ היא קודמת כיון שהיא רוצה וכל הכיבוד הוא מחמתה. וזה פשוט ג"כ אם אביו מוחל א"צ לכבד את אשת אביו, וכן אם האם מוחלת כיון דהכיבוד חוזר רק מחמת כיבוד האבות והם מוחלים, וכ"ש אם אין רצונם בכבוד זה לכבד אשתו או בעלה ודאי אין רשאי כי אין זה כבודם, ורצונם של אדם זהו כבוד.

כיבוד אבי אביו

ועל דרך תירצו על קושיית התשובה מאהבה על הא דכתב הרמ"א שחייב אדם בכבוד אבי אביו יותר מאביו, למה לא נאמר אתה ואביך חייבים בכבוד אבי אביך, וי"ל כנ"ל שכל החיוב של אבי אביו אינו אלא מחמת כבוד של אביו, א"כ אם אביו אמר לו השקיני מים ואבי אביו אמר לו השקיני מים כבוד אביו קודם שכאן החיוב כבוד לאביו מחייב שיתן לאביו ולא לאבי אביו.

היכא שאין חיובם שוה

אבל יש שתירצו שכל הדין של "אתה ואביך" אינו נוגע אלא במקרה ששני החיובים שווים, אז אומרים אם מי שאתה חייב בכבודו חייב גם בכבוד השני אז עדיף החיוב להווא, אבל היכא שאין חיובם שווים לא אמרינן "אתה ואביך וכו'". ולכן היות והחיוב להאב יותר חזק מהחיוב להסבא, לכן חיובו קודם.

ומה"ט אם בעל אמו אמר לו השקיני מים ואמו אמרה לו השקיני מים, חיוב של אמו קודם, שחיוב כבוד לבעל אמו אינו מפורש בקרא אלא נלמד מאת אמיך לרבות בעל אמו.

בעיקר חיוב של חמיו כתב החיד"א (ברכ"י יו"ד רמ, כ - כא) שיש מקור מפרשתינו במכילתא (פרשה א), וז"ל "וישתחו וישק לו" - אינו יודע מי השתחוה למי או מי נשק למי, כשהוא אומר "וישאלו איש לרעהו" - מי הקרוי איש, זה משה, הוי אומר לא השתחוה ולא נשק אלא משה לחמיו, מכאן אמרו שיהא אדם מוכן לכבוד חמיו.

נשבע לא לכבד או"א

ע"י במנ"ח (שם) שדן אם נשבע שלא יכבד אב ואם, וכתב שכנראה דהוי שבועת שוא כמו נשבע שלא יאכל מצה או לא יניח תפילין דאין שבועה חל והוי ליה שבועת שוא, דנשבע לבטל את המצוה. ואינו דומה למש"כ הרמב"ם (שבועות ה, ב) אם נשבע שיעשה חבירו איזה דבר או לא יעשה דאין זה ש"ש דהא ביד חבירו לקיים שבועתו, א"כ ה"נ קי"ל האב שמחל על כבודו, כבודו מחול, א"כ יש ביד האב לקיים שבועתו. זה אינו דאב שמחל על כבודו הוא מחול, אבל מ"מ לא קיים מצות כיבוד רק א"צ לכבד, וזה נשבע שלא יקיים מצות כיבוד ומצות כיבוד הוא כשאביו רוצה שיכבדו והוי נשבע לבטל המצוה, דאם אביו מוחל אין כאן מצות כיבוד.

"אי אמרת לא בעינא"

מה שנקט שהיכא שמחל האב ליכא חיוב כלל אינו מוסכם לכל הראשונים. דהנה איתא בב"מ (לב, א) תנו רבנן מנין שאם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר שלא ישמע לו שנאמר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' כולכם חייבין בכבודי. טעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמרו הא לאו הכי הוה אמינא צייתא ליה, ואמאי האי עשה והאי לא תעשה ועשה ולא אתי עשה ודחי את לא תעשה ועשה, איצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל והוקש כיבוד אב ואם לכבודו של מקום שנאמר כאן כבד את אביך ואת אמך ונאמר להלן כבד את ה' מהונך הלכך לציית ליה קא משמע לן דלא לשמע ליה.

והק' הראשונים היכי ס"ד דעשה דכיבוד דחי אפילו לאו גרידא הא אי אמר אביו לא בעינא להאי כיבוד מי איתיה להאי עשה כלל, כדאמרי' בפ' אלו נערו (מ, א) דעשה דולו תהיה לאשה לא דחי לאו דממזרת משום דאי אמרה לא בעינא ליה מי איתיה לעשה כלל. ותי' בתוס' הרא"ש בשם רבנו מאיר דלא דמי דהתם כי אמרה לא בעינא ליתיה לעשה כלל לגבי האי מאנס, אבל הכא אי אמר האב השתא לא בעינא בשביל זה לא ביטל העשה עולמית ואפשר שיתקיים תדיר בשאר דברים. ועוד אפי' כי אמר לא בעינא שייך עשה דמכל מקום מצוה היא שיכבדו בכל דבר אפי' אמר האב לא בעינא.

וכדבריו כתב גם בשו"ת רדב"ז (ח"א סי' תקכד) וז"ל שאלת ממני אודיעך דעתי בהא דקי"ל האב שמחל על כבודו מחול אם נפטר הבן ממצות כבד את אביך ואת אמך לגמרי, ואם מכבד אותו הוי כמכבד אינש דעלמא או לא.

תשובה נפטר הבן מן העונש אם לא כבד אבל אכתי מצוה איכא, וכן ראיתי בשם הרמ"ה ז"ל בפרק אלו מציאות דתניא מנין שאם אמר לו אביו הטמא או שאמר לו אל תחזיר שלא ישמע לו ... והקשו עלה היכי ס"ד דאתי עשה דכיבוד ודחי אפילו לאו גרידא הא אם אמר לו אביו לא בעינא להאי כיבוד מי איתיה לעשה כלל כדאיתא פרק אלו נערו ... ותירצו דלא דמי דהתם כי אמרה לא בעינא בשביל זה לא ביטל העשה עולמית ואיפשר שיתקיים תדיר בשאר דברים. ותירוץ זה לא נתחוור אצלי דאם מחל האב בכל הדברים ובכל הזמנים הא ליתיה לעשה כלל. ולפי דעתי מכח קושיא הוצרך הרמ"ה ז"ל לתרץ דאפי' כי אמר לא בעינא שייך עשה דמ"מ מצווה הוא בכל דבר אפי' אמר האב לא בעינא ע"כ.

הרי לך בהדיא לפי תירוץ זה הנכון דאפי' אמר האב לא בעינא עדיין מצוה איכא, וא"כ לא תועיל המחילה אלא לפטור אותו מהעונש אבל מצוה הוא.

ולפי"ז כתבו אחרונים שאם נשבע לא לקיים מצות כיבוד או"א שפיר לא נחשב כשבועת שוא, שאם ימחול לו אביו עדיין לא נתבטל המצוה לגמרי, אבל אז יחול השבועה הואיל וליכא חיוב לכבד אביו.

תי' של התו"י

גם התוס' ישנים (כתובות מ, א ד"ה אי אמרה לא בעינא), הקשה קושיא הנ"ל בשם הר"ר עזרא, וז"ל אמאי איצטריך קרא בפ"ק דיבמות (ה, ב) דאין עשה דכיבוד אב ואם דוחה שבת, הא ליכא עשה, דהא אי אמר לא בעינא לכיבוד מי איתא לעשה כלל. ותירצו (בתי' קמא) דהתם מ"מ מיד כשצויה אב הוי עשה לעשות מצוותו, עכ"ל.

ולכאורה הדברים לפו"ר סתומים הם, דמאי נפ"מ בין עשה דלו תהיה לאשה ועשה דכיבוד. ובספר ברכת שמואל (יבמות סימן ג) ביאר הגרב"ב זצ"ל בזה, דגבי עשה ד"לו תהיה לאשה", דגוף המצוה קיים גם כשזה לא מדעתה, ובכ"ז מהני אמירה דידה לפוטרו מחיוב המצוה. בזה דווקא הוי קילותא, לענין שלא תדחה ל"ת. אבל גבי כיבוד אב, מה שהאב יכול לומר לא בעינא, אין זה ענין קילותא, אלא משום דאז אין זה כיבוד, וליכא גוף המצוה.

ובהמשך דבריו הביא לבאר יותר, דסבירא להו לתוס', דמצות כיבוד אב ואם, הוי בין אדם למקום, וא"כ גם כשאמרה לא בעינא הוא נשאר מחויב לשמים, ומה דמהני אמירתה דלא בעינא לפוטרו, הוא רק משום שע"י זה כבר ליכא לגוף המצוה דכיבוד, ע"ש.

למה אין ברכה על מצות כאו"א

כתב בשו"ת הרשב"א (סי' יח) וז"ל, וגמרי מיניה למורא וכיבוד אב ועמידה בפני רבו, הואיל ואפשר למיעקר, שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול. וזה הטעם בהלואה וצדקה.

יש לנו ללמוד מדברי הרשב"א הללו שגם מצות כיבוד ומורא אב ועמידה בפני רבו כו' הויין ממצוות שבין אדם לחבירו, דאל"ה מה בכך שימחול על כבודו, הרי אכתי יש מצוות המקום.

ולפמש"כ הגרב"ב יהיה מוכח דהתוס' חולקים על הרשב"א, שמתבאר ממנו דמצות כיבוד הוי בין אדם לחברו ותהדר קושיית הרשב"א אליבא דהתוס', מדוע אין מברכין על מצות כיבוד אב ואם. ובאמנם זה לא קשיא, דכבר נאמרו בזה תירוצים אחרים, דהנה בשו"ת בנימין זאב (סי' קסח) כתב בזה, ע"פ מה דאיתא ברוקח (אות שסו) בטעמא דאין מברכים ברכת המצוות אמצוות צדקה, שהוא משום שגם הגויים נותנים צדקה ואין לומר אשר קדשנו במצוותיו, דמשמעו שהוא יתברך ייחד וקידש אותנו במצוותיו ואין לגויים שייכות בגווה. ועפי"ז כתב בשו"ת בנימין זאב שהוא הדין במצות כיבוד אב ואם, דמאחר שהגויים ג"כ מכבדין את הוריהם שוב אין לומר אשר קדשנו במצוותיו כו' וכנ"ל.

אשר לפי האמור צריך לומר שאע"פ שבדיני התורה לא מצינו שב"נ חייב על כיבוד אב ואם וכנ"ל, מ"מ כוונת הבנימין זאב הוא דכיון שעכ"פ בנימוסיהן איכא לכבד אב ואם וממילא כבר לא שייך לומר אשר קדשנו כו' וכנ"ל.